

Rahvusarhiivi
2014. aasta aruanne

Sisukord

1. Üldhinnang 2014. aastale	3
2. Hindamine	5
3. Kogumine ja nõustamine	7
3.1. Avalike arhivaalide kogumine	7
3.2. Tähtjalise säilitusväärtusega dokumentide kogumine	7
3.3. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine	8
3.4. Asutuste nõustamine	8
4. Säilitamine	10
4.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö	10
4.2. Konserveerimine	10
4.3. Digiteerimine.....	11
5. Kasutamine	12
5.1. Uurijateenindus, VAU.....	12
5.2. Saaga, AIS, Fotis ja muud andmebaasid	13
5.3. Arhiivipäringud	14
5.4. Arhiivipedagoogika	14
5.5. Ühismeedia ja avalikud sündmused	15
6. Digitaalarhiivindus	17
6.1. Tarkvaraarendus	17
6.2. Digitaalse säilitamine	17
6.3. Koostöö	17
7. Teadus- ja publitseerimistöö	19
8. Organisatsiooniline areng	20
Lisa 1 Rahvusarhiiv arvudes 2014. aastal	22

1. Üldhinnang 2014. aastale

Rahvusarhiivi 2014. aasta tegevuskavas oli eristatud kaks prioriteetset ülesannet: pikemas ajalõikes (2014–2017) arhiivi uue peahoone (Noora) rajamisega seonduvad ettevalmistustööd ja konkreetselt 2014. aasta vaatevinklist arhiivi andmekogudes leiduva info publitseerimine avaandmetena. Mõlemas tööloigis ülesanded täideti. Rahvusarhiivi avaandmed on tänaseks veebis leitavad *apeEAD XML* vormingus ja Nooraga seonduvad tööd on kulgenud ajagraafikus. Vaatamata vahepealsetele raskustele Noora kogumahu ja eelarve kokkusobitamisel, saab oktoobris 2014 valminud põhiprojekti kvaliteeti hinnata väga heaks. Aasta lõpul edukalt kulgenud ehitushange annab alust arvata, et Noora valmib 2016. aasta kevadel ja mahukas arhivaalide ümberkolimine leiab aset 2016. aasta teisel poolel. Tõenäoliselt avab Eesti Rahvusarhiivi peahoone oma ukse avalikkusele 2017. aasta algul.

Arusaadavalt muudab Noora valmimine Rahvusarhiivi mitte üksi välispidiselt, vaid suuresti ka seesmiselt. Võimalike organisatsiooniliste muutuste kaalumise on olnud fookuses läinud aastal ja arutlused jätkuvad järgmiselgi. Rööbiti kulgevad Noora tehnilised ettevalmistused: logistikaplaani lihvimine, arhivaalide puhastamine ja ümbristamine, aga samuti mitme keerulise riigihanke tingimuste koostamine. Nii nagu Rahvusarhiivi arengusihid perioodiks 2014–2016 on eesmärgi seadnud – järgnevate aastate esmaülesanne seonduv Noora rajamise ja tööle rakendamisega.

Lisaks esmatähtsatele tegevusülesannetele ilmestas 2014. aastat jõudus edasimineku mitmes muuski põhivaldkonnas. Rahvusarhiivi teenused on jätkuvalt nõutud. Kuigi arhiivi külastuskordade koguarv langes 2013. aastaga võrreldes 10% võrra, ulatub see siiski ligi 1,3 miljonini aastas. 2014. aasta oli teisalt rekordilise mahuga arhivaalide digiteerimises – täna on veebis kättesaadav *ca* 13,4 miljonit kujutist, mis on veerandi võrra enam kui aasta eest.

Päris kindlasti oli Rahvusarhiivi näha ja kuulda ühiskonnas enam kui iial varem. Plaanitud jõuline sisenemine sotsiaalmeediasse õnnestus: loodi arhiivi ajaveeb, ühendati *Facebooki* kontod, alustas *Twitteri* konto, Rahvusarhiivi *Youtube'i* kanalil on tuhandeid vaatajaid, samuti pildijagamiskeskonnal *Flickr Commons*. Kõige uuenduslikumaks ja põnevamaks algatuseks saab aga pidada esimest sihtotstarbelist veebikeskkonda ühisloomeks. Ühisloome projekti eesmärk on arhiiviallikatele tuginedes kokku koguda andmed Esimeses ilmasõjas osalenud eestlaste kohta. Kümned vabatahtlikud sisestavad nädalas keskmiselt 1000–1500 kutsealuse andmeid, mistõttu võib eeldada, et tulevikus on meie käsutuses teave kõigi *ca* 100 000 maailmasõjas käinud eestlase kohta.

2014. aasta edulugudeks võib pidada ka kahe olulise hindamisotsuse langetamist. Personalitöö isikutoimikute arhiiviväärtust käsitlev otsus puudutab paljusid avaliku sektori asutusi, lihtsustades edasist töökorraldust arhivaalide üleandmisel Rahvusarhiivi. Omandireformi dokumentide hindamisotsus tagab Eesti Vabariigi algusaegade murrangulisi sündmusi peegeldava ainese säilimise.

2014. aasta oli erakordselt edukas ka arhiivi teadus- ja publitseerimistöös. Aasta jooksul ilmus 13 väljaannet, sh 4 numbrit ajalookultuuri ajakirja „Tuna“ ja kaks filmiarhiivi DVD-d. Koostöös Riigikantseleiga ilmunud Eesti iseseisvusmanifesti sünniloole pühendatud raamat oli kindlasti üks märgilise tähendusega sündmus, aga mitte ainus oluline verstapost Rahvusarhiivi kirjastusprogrammis.

Üldjoontes võib 2014. aastat hinnata taas edukaks arhiiviaastaks. Samas, mida enam Rahvusarhiiv ette võtab, mida rohkem uuendustele ja innovatsioonile panustab, seda suuremaks muutuvad ka riskid, mis seonduvad üha keerulisemate infosüsteemide kestliku haldamisega. Seega, lisaks avalike arhiiviteenuste jätkuvale disainile tuleb lähiaastail senisest enam tähelepanu pöörata Rahvusarhiivi infosüsteemide koostoimele, IKT tervikarhitektuuri jätkusuutlikkuse tagamisele ning pädevate ja pühendunud spetsialistide hoidmisele.

2. Hindamine

Võttes arvesse peamiselt riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riikliku registri sissekandeid, oli arhiivimoodustajate arv 2014. aastal 747. Arhiivimoodustajad on avalikke ülesandeid täitvad asutused ja isikud, kus võib tekkida arhiiviväärtusega dokumente. Arhiivimoodustajaid oli 2014. aastal 43 võrra vähem kui eelmisel aastal. Taolisel vähenemisel on kaks põhjust. Esiteks on avaliku sektori muuseumide, raamatukogude ja koolivõrgu ümberkorramisel toimunud märkimisväärsed muutusi. Teine põhjus tuleneb otseselt hindamistegevusest. Maakondlike arenduskeskuste dokumentide hindamisel selgus, et seni arhiivimoodustajaks peetud asutustes arhiiviväärtuslikke dokumente ei teki. See puudutas 15 asutust. Sama selgus nelja tegutseva vangla dokumentide hindamisel.

Arhiivimoodustajateks hinnati 2014. aastal 28% avalikke ülesandeid täitvatest asutustest ja isikutest, kelle dokumente hindab Rahvusarhiiv (kokku on 2671 asutust ja isikut). 2014. aastal hinnati 29 arhiivimoodustaja põhi- ja juhtimisfunktsioonide dokumente. Märkimist väärivad hindamisotsused Justiitsministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Õiguskantsleri Kantselei, Notarite Koja, Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti, Patendiameti ja Lennuameti dokumentide väärtuse kohta. Aruandeaasta lõpuks oli 747 arhiivimoodustajast põhi- ja juhtimisfunktsioonide dokumendid hinnatud 612 arhiivimoodustajal (81,9% arhiivimoodustajatest).

Asutustepõhiste hindamisotsuste vormistamisel toimus teatav muutus. Aasta algusest alates varustati asutusepõhised hindamisotsused hindamise aluseks olnud liigitusskeemiga, kuhu Rahvusarhiiv on sisestanud nii konkreetse otsuse kui ka asutust puudutavate eelnevate hindamisotsuste tulemused. Asutus ei pea seega enam hindamisotsust tõlgendama, vaid selle tulemus on seotud sarjadega sellisel kombel, mis asutusele on tuttav ja arusaadav. Loodetavasti aitab see asutusi hindamisotsuste rakendamisel.

Eraldi tasub nimetada kahte hindamisotsust, mis läbivad terveid asutuste gruppe. Hindamisotsusega nr 2 selgitati välja arhiiviväärtuslik osa personalitöö isikutoimikutest. Tegu on isikupõhiselt korraldatud ja rutiinse personalitöö tulemusel ladestunud äärmiselt mahuka materjaliga. Ajaliselt ulatub see nõukogude okupatsiooni algusaega, läbides iseseisvuse taastamise järgse aja kuni tänapäevani välja. Isikupõhine aines sisaldab töösuhte erinevaid andmeid ja perekonnaseisu andmeid, sh rikkalikult elulookirjeldusi, iseloomustusi ja portreefotosid. Hindamisel otsustati, et arhiiviväärtuslikud on kõik personalitöö isikutoimikud, mis on suletud hiljemalt 31.12.1990. Kui võrd asutused hoiavad hulgaliselt personalitöö isikutoimikuid nende pika säilitustähtaja tõttu, siis on arhiiviväärtuse osas selguse saavutamine asutustele (aga ka Rahvusarhiivile) suureks kergenduseks. Esimesed asutused on selle otsuse alusel isikutoimikuid Rahvusarhiivile ka juba üle andnud.

Hindamisotsusega nr 88 hinnati omandireformi dokumente. Omandireformiga tühistati nõukogude perioodil õigusvastaselt sisseseatud riikliku omandi monopol, reform lõi aluse üleminekuks eraomandil ja vabal turumajandusel põhinevale riigile. See puudutas laiaulatuslikult kogu Eesti ühiskonna arengut. Muu hulgas said arhiiviväärtuse maaüksuste juriidilised toimikud (hinnanguliselt kuni 600 000 toimikut) ja õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise toimikud (hinnanguliselt kuni 150 000 toimikut).

Aastane hindamisotsuste hulk on stabiliseerunud. Aasta jooksul vormistati 105 hindamisotsust (eelmisel aastal oli see arv 112), neist suure osa moodustasid otsused, millega hinnati eraõiguslikke dokumente, eriti audiovisuaalset pärandit.

3. Kogumine ja nõustamine

3.1. Avalike arhivaalide kogumine

Rahvusarhiiv oli vaba hoidlapinna puudusest tingituna kogumistöös passiivne. Kogumise langussuund kajastub ka viimaste aastate andmetes: 376,3 meetrit 2012. aastal, 333,4 meetrit 2013. aastal ja 245,2 meetrit 2014. aastal. Arhiivi võimalusi hoolikalt planeerides reageeriti positiivselt peamiselt neile üleandmise taotlustele, mis viivad lõpuni juba säilitamisel olevate arhiivide kogumise.

Tähelepanuväärne oli endise Jämejala psühhiaatriaiaigla dokumentide üleandmine – seni kahe säilikuga fond sai terve sajandi jagu täiendust, vanemad dokumendid pärinevad 19. sajandi lõpust. Türi linnavalitsuse arhiiv täienes 305 säilikuga perioodist 1922–1940. Ehituskruntide eraldamist ja ehituslubade andmist puudutavaid arhivaale andis üle Türi vallavalitsus. Pärnu linnavalitsuselt võeti vastu tegevuse lõpetanud koolide ja õhukaitse staabi dokumente, samuti nõukogudeaegse Pärnu linna täitevkomitee osakondade arhivaale. Lisandus vallavalitsuste (Mõniste, Misso, Lügause, Tapa, Rakke, Muhu, Varbla) poolt üle antud endiste täitevkomiteede, aga ka kolhooside ja sovhooside materjale koos ühismajandite liikmete ja nende perekondade arvestuse raamatutega.

Mitmed üleandmised tõid lisa kohtuarhiividele. Viljandi kohtumajast anti üle Viljandi rahvakohtu dokumendid 1990. aastani, vastu võeti arhivaale veel Lääne, Hiiu, Saare ja Lääne-Viru maakohalt perioodist 1990–1994.

Riigiasutustest koguti tegevuse lõpetanud arhiivimoodustajate arhivaale. Juurutati praktikat, kus asutusi hinnates vaadatakse üle ka nende valduses olevad arhivaalid. Osal tegevuse lõpetanud asutustest on Rahvusarhiivis oma arhiiv juba varasemast ajast, selliste asutuste pärand püütakse koguda lõpuni, vajadusel dokumente eelnevalt hinnates. Nii on hoiule jõudnud varasemate arhiivimoodustajate arhiive Põllumajandusministeeriumist (Maamajanduskoja asutamisdireksioon perioodist 1971–1984, Põllumajanduse innovatsioonifond 1991–1993, Asundusnõukogu 1991–1998), Justiitsministeeriumist (Eesti vanglate passide kollektsioon 1949–1983) ning Siseministeeriumist, kus on 1019 säilikuga esindatud NSVL-i Ministrite Nõukogu ja Usuasjade Nõukogu voliniku ENSV-s arhiiv aastatest 1945–1990, sh vaimulike isiklikud toimikud. Politsei- ja Piirivalveamet andis üle ENSV Siseministeeriumi haldusala asutuste ja rajoonide täitevkomiteede siseasjade osakondade ja miilitsavalitsuste dokumente enam kui tuhat ühikut. Rahandusministeeriumist jõudis arhiivi õigustatud subjektide ning tagastatava ja kompenseeritava vara register.

Üks mahukamaid vastuvõtte oli tegevuse lõpetanud Tallinna notari Kristel Akermanni arhiiv 2042 säilikuga 72 riiulimeetril. Lisaks andis Eesti Kunstnike Liit üle Eesti Kunstifondi dokumendid perioodist 1944–1992, sh isikutoimikud ja näituste korraldamise materjalid, mis varasematel üleandmistel puudusid. Eesti Rahvusringhäälingult lisandus ENSV Riikliku Televisiooni ja Raadio Komitee dokumente aastatest 1971–1984, kokku 897 säilikut. Koguti ka kirjastuse Valgus ja ametiühingute dokumente nõukogude perioodist.

3.2. Tähtajalise säilitusväärtusega dokumentide kogumine

Personalidokumente võttis Rahvusarhiiv hoiule üksnes eraõiguslikelt asutustelt, kuivõrd hoidlapind on ammendunud. AS Samelin andis üle Tartu Naha- ja Jalatsikombinaadi personalidokumendid,

võeti vastu ka dokumente Eesti Kunstnike Liidult. Rakvere osakonda jõudsid kolme suure nõukogudeaegse asutuse personalidokumendid: tootmiskoondis Leibur (1632 säilikut), tekstiilivabrik Punane Koit (6370 säilikut) ning Tudu metsamajand (2661 säilikut). Tudu metsamajandi arhiiv asus viimase kümne aasta vältel Sonda vallavalitsuse keldris, seetõttu oli päringutele vastamine raskendatud, üleandmine parandab dokumentidele juurdepääsu.

3.3. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine

Aasta jooksul võeti vastu ligikaudu 20 riulimeetrit eraõiguslikku päritolu arhivaale, neist kolmandik korrastatult. Suurima eraõigusliku arhiivina võeti vastu sihtasutus Avatud Eesti Fond perioodist 1990–2006. Nimetatud arhiiv oli elektrooniliselt kirjeldatud (*MS Excel*) ja see võimaldas ainese ladusat vastuvõtmist universaalse arhiveerimismooduli kaudu.

Korrastamata kogumitena jõudsid hoiule organisatsiooni Kodukaitse (1990–1997) ja MTÜ Eesti Instituut dokumendid, Eesti Laskurkorpuse võitleja Helmut Raja kirjavahetus (1944–1945, lisandina kollektsioonile Eesti rindevõitlejate ja partisanide kirjad Teise maailmasõja ajal) ning kollektsioon Valeri Kalabugini ühiskondliku tegevuse käigus tekkinud ja saadud dokumentidest perioodist 1987–2008. Juba säilitamisel olevatest fondidest lisandus arhivaale Richard Miti ja Kaalu Kirme isikuarhiivile.

Looduskaitseühing Kotkas korrastas, kirjeldas ja osalt digiteeris enda arhiivi enne üleandmist, arhiivis kirjeldati detailselt fotod. Rõõmustav oli Saksamaal elava professori Roland Walteri soov anda oma esivanemate (Liivimaal tegutsenud piiskopi ja mitmete Tartu Ülikooli professorite) perekonnaarhiiv üle Rahvusarhiivile – arhiiv jõudis kohale posti teel. Alustati ajalooarhiivi kauaaegse arhivaari Tiiu Oja rikkaliku isikuarhiivi vastuvõtmist.

Audiovisuaalset arhiiviainest koguti aastaga järgmises mahus: 4712 fotot, 5 fotoalbumit, 124 filmi, 639 videot ja 90 helidokumenti. Olulisima fotokoguna andis Väliseesti kirjanduse keskus arhiivile üle fotograaf Karl Hintzeri 1000 fotopositiivi Teise maailmasõja eelsest Eestist, Saksa okupatsiooni ajast ja pagulaslaagritest Saksamaal 1930–1949. Lisaks tasub märkida Politseimuseumist arhiivi jõudnud tundmatu autori pildistatud väärtuslikke ülesvõtteid korrakaitsest, kalandusest, spordist ja põllumajandusest Eesti NSV-s aastatel 1960–1982. Videosalvestustest moodustas suure osa Riigikogu Kantseleilt üle antud Riigikogu täiskogu istungite salvestused 2007–2013. Juhuleidudena jõudsid arhiivi väärtuslikud teatriteemalised filmid Vene Teatrist ja Tallinna elektroonikatehases filmitud amatöörfilmid aastatest 1957–1982. Filmide üleandjate seas oli rida silmapaistvaid Eesti filmitootjaid ja samuti eraannetajaid. Kogutud helidokumentidest väärib märkimist šellakplaat jõululauludega aastatest 1930–1940, samuti helijäädvustus Silvi Vraidi esinemisest 1973. aastal ning kirjandustegelaste avalikud esinemised 2009–2013 Enn Nõu kogust.

3.4. Asutuste nõustamine

Aastaga suurenes märkimisväärselt asutuste nõustamine arhiiviainese üleandmiseks ettevalmistamise küsimustes. Pärnu koolide ümberkorraldamise tulemusel tekkis vajadus varasemate dokumentide üleandmiseks, ettevalmistamist alustasid nii Pärnu Ühisgümnaasium kui ka Pärnu Ülejõe Gümnaasium. Kinnistustoimikute korrastamist alustati Pärnu ja Tartu maakohutute juures, nende üleandmine on plaanitud Tartusse rajatava uue arhiivihoonde valmimise aega. Tartu maakohutu Viljandi kohtumajas alustati Viljandi maakohutu dokumentide üleandmiseks

ettevalmistamist. Pärimisregistri üleandmiseks anti soovitusi paberipõhise arhiiviainese füüsiliseks korrastamiseks ja kirjeldamiseks.

Koostöös EELK Konsistooriumiga said kasutatavaks Järva ja Pärnu praostkonna koguduste kirikuraamatud, digiteerimisjärge ootavad Lääne praostkonna kirikuraamatud, kirjeldati ka Ida-Harju praostkonna koguduste raamatuid. Eraarhivaalide omanikele eraldatava toetuse abil koondati konsistooriumi arhiivi Emmaste, Käina, Pühalepa ja Puhja koguduste vanem arhiiviainees.

Jätkati seltsiliikumise 150. aastapäeva teemaga. Eesti Kultuurkapitalilt saadud finantstoetuse toel täpsustati põllumajandusseltside dokumentide kirjeldusi ja digiteeriti pea 50 000 kaadrit, sh tervikuna Eestimaa kubermangu seltsiasjade nõukogu fond.

Ajamahukam oli paari organisatsiooni nõustamine arhivaalide üleandmise eel, üksikküsimustes said Rahvusarhiivilt nõu MTÜ Eesti Kunstnike Liit, AS Eesti Post, AS Tallinna Sadam, Eesti Energia AS, MTÜ Eesti Kvaliteediühing, SA Kutsekoda, Aaberg Konsultatsioonid OÜ ja Von Krahli Teater. Töövarju päeval tutvus Rahvusarhiivi kogumistööga Politsei- ja Piirivalveameti teenistuja, et alustada asutuse arhiivi üleandmise ettevalmistusi.

4. Säilitamine

4.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö

2014. aasta lõpus paiknesid Rahvusarhiivi arhivaalid kümnes hoones, säilikuid on hoiul 8 940 743, lisaks 9,57 miljonit meetrit filmidokumente. Kaasaegsetes arhiivihoonetes (Rakvere, Valga, Tallinna Madara tänava ja Tartu Vahi tänava hoone) säilitatakse 58% Rahvusarhiivi arhivaalidest. Vaba riulipinda on kokku 1200 riulimeetrit.

Keskkonningimused hoidlates olid aasta vältel suhteliselt stabiilsed ja nõuetekohased. Suhtelise õhuniiskuse liiaga oldi lühiajaliselt hädas Haapsalu hoidlas, kuhu oli vaja probleemi lahendamiseks paigutada mobiilne niiskuskoguja. Tartus Vahi tänava hoones reguleeriti kliimaseadmete tööd ja aeglustati hoidlate õhuvahetuse kiirust, et vähendada hoone ülalpidamiskulusid. Hoidlate temperatuuri- ja niiskustingimustele see muutus negatiivset mõju ei avaldanud.

Ajalooarhiivi hoidlatest väljastati 34 001 säilikut, neist 17 401 säilikut digitaalsete tagatiskoopiate valmistamiseks. Ligikaudu 80% säilikutest vajab enne digiteerimist puhastamist, köitest lahti võtmist, nummerdamist ja uude ümbrisse paigutamist. Noorasse kolimiseks ettevalmistamiseks muudeti ümbristust erimõõtmelistel säilikutel, loeti kokku karpide ja suuremõõtmeliste köidete hulk fondides ning määratleti arhiiviumbriste soetamise vajadus ja kogused.

Riigiarhiivi hoidlatest väljastasid fondihoidjad 45 786 säilikut, lisaks tegeleti arhivaalide kolimiseks ettevalmistamisega: loobuti pabernimistute topelteksemplaridest, teostati nimistute inventuur ja komplekteerimine ning tehti olemikontrolle (säilikute arvestuses on kontrollitud ca 10% kolitavast mahust).

Filmiarhiivis kontrolliti kahjustuste ulatuse kindlaksmääramiseks 568 nitrofilmil säilikut (18 150 meetrit). Kogude tehnilise kontrolli käigus läbi vaadatud ligemale 12 000 fotonegatiivi hulgast tuvastati 6800 nitroalusel negatiivi. Seisundikontroll teostati 136 000 meetrile arhiivi vastu võetud filmimaterjalile. Kauglaenutuseks tehti tehniline kontroll 85 filmisäilikule (33 182 m), pärast laenutust 92 säilikule (23 265 m). Olemikontroll teostati 2022 arhiiviväärtuseta fotopositiivile ning 1524 fotonegatiivile. Ühtlasi alustati filmide ümberpaigutamist kahte hoidlasse Rakveres, neist üks peab tulevikus saama värvifilmide algmaterjalide külmhoidlaks. Tartus üüripinnal olnud filmid koliti samuti Rakverre. Töö jätkub filmide riulitele paigutamise, hoidlatopograafia vormistamise ja olemikontrolli teostamisega. Filmide algmaterjalide kättesaamise logistika paraneb seeläbi oluliselt.

4.2. Konserveerimine

Ajalooarhiivi konservaatorite igapäevatöö oli peamiselt seotud arhivaalide digiteerimiseks ettevalmistamisega. Sel eesmärgil tehtava töö maht kasvas Tartus eelmise aastaga võrreldes viis korda: konserveeriti 1516 köites säilikut (~57 000 lehte), lisaks 2905 kaardilehte (865 m²). Muul eesmärgil konserveeriti ca 3200 lehte köites ja köitmata arhiivimaterjale. Mikrofilmimiseks valmistati ette kahekümne EELK koguduse materjalid, kokku 81 kirikuraamatut: puhastati 20 263, sirutati 1436, parandati 958 ja desinfitseeriti 30 lehte. Viljandi Pauluse kogudusele konserveeriti kuus kaarti.

Riigiarhiivi olulisim sündmus konserveerimisvaldkonnas oli kõigi konserveerimise töökohtade sisseehitamine Maneeži tänava hoones. Remondi järel on konserveerimise kasutada kolm paberi- ja köitekonserveerimise ruumi, kaks materjalide hoiuruumi, puhkeruum ja töökabinet. 2013. aastal alustatud Eveline von Maydelli käärilõigete konserveerimise projekt kulmineerus märtsis avatud koostööna näitusega Kadrioru Kunstmuuseumis. Kokku konserveeriti ja ümbristati 950 käärilõiget. Maydelli loomingu väljapanekut täiendati arhiivi eestvõttel köitekunsti näitusega, milles osalesid kõik Rahvusarhiivi köitekonservaatorid ja mitmed köitehuvilised kolleegid teistest mäluasutustest. Aasta jooksul külmutati ja puhastati 648 hallituskahjustusega säilikut. Digiteerimiseks valmistati ette 268 säilikut, neist 46 kaarti. Olulise tööna konserveeriti kümme fotoalbumit. Riigiarhiivis konserveeriti aastaga 1295 säilikut, neist 299 kaarti ja 67 köidet.

Filmiarhiivis valmistati digiteerimiseks ette 33 812 meetrit magnetheliseid, 36 säilikut (7430 m) nitroalusel filme ning 6258 fotopositiivi ja fotonegatiivi.

Konserveerimisüksustes Tallinnas ja Tartus juhendati kahe Tartu Kõrgema Kunstikooli nahaeriala üliõpilase, kahe Tallinna Ülikooli ajalootudengi ning Prantsuse ja Šveitsi konserveerimistudengi praktikaid, lisaks Poola Rahvusarhiivi kahe konserveerimise ja Eesti Töötukassa vahendatud praktikandi erialast täiendõpet. Konserveerimise esinesid ettekannetega Riias toimunud Balti riikide konserveerimise triennaalil ja rahvusvahelisel konverentsil Istanbulis.

4.3. Digiteerimine

Ajaloo- ja riigiarhiivi digiteerimistegevust toetas arhiivides kohapeal töötava kahe digikaameraga Overall Finantseeringud AS. Seetõttu oli töö tulemus eelnevate aastatega võrreldes rekordiline – paberalusel arhivaalidest valmis 1 779 416 digikujutist, neist Tartus 928 434 ja Tallinnas 858 032 ehk enam kui 300 000 kujutist tavapärasest rohkem. Kõik seni kasutusel olnud mustvalget kujutist tegevad raamatuskannerid asendati värvilist digikujutist võimaldavate fotokaameratega.

Ajalooarhiivis mikrofilmide ja ilmutati 92 rulli ehk 86 655 kaadrit EELK koguduste materjale. Rahvusraamatukogu ja Kirjandusmuuseumi tellimusel ilmutati samas 16 mikrofilmirulli ja valmistati 40 rulli kasutuskoopiaid. Mikrofilme skanniti teenustööna EELK-le, Rahvusraamatukogule ja Kirjandusmuuseumile ca 80 000 kaadrit.

Filmiarhiiv lisas kasutusfondi 13 tundi ja 17 minutit filmilintide analoogsalvestisi. Juurdepääsu tagamiseks valmistati uurimissaalis kasutamiseks 26 nimetust DVD-sid (ajalises mahus 12:18:16). Duubelnegatiive valmistati 1845, fotoalbumitest pildistati digikaameraga 1821 kujutist. Digiteeritud filmifaile konverteeriti 17 tundi ja 33 minuti ulatuses. Fotosid (negatiive, positiive, slaide) skanniti ja töödeldi 8144 ühikut. Filmikogu (8 mm) digiteeriti ja kasutusfailid loodi 151 säilikule (43:50:34), 16 mm ja 35 mm filme digiteeriti 14 tundi ja 32 minutit. Uurijate teenindamiseks digiteeriti seitse helilinti (02:53:12) ning valmistati DVD-sid mahuga 24 tundi ja 43 minutit. Eesti Rahva Muuseumile osutati teenust 4983 filmimeetri digiteerimisega (20:18:00). Analoogheliseid digiteeriti 120 helilinti (96:52:16), suurima tellimustööna digiteeriti Vabariigi Valitsuse 1992. aasta istungite fonogramme 106 helikassetil (206:45:27).

5. Kasutamine

5.1. Uurijateenindus, VAU

2014. aastal oli Rahvusarhiivi veebikülastuste koguarv 1 274 346. Uurimissaalides on samal ajal käinud 2074 isikut 9589 korral. Registreeritud kasutajaid on [virtuaalses uurimissaalis VAU](#) kokku 38 581. Aasta jooksul sisenes VAU-sse 16 654 isikut 471 111 korral. Hea meel on tõdeda, et püsikasutajate arv on üha kasvamas. Üle kümne korra sisenes VAU-sse 5456 uurijat ja 151 uurija arvel on juba üle tuhande külastuse.

Uurimisteemade edetabelit juhivad jätkuvalt genealoogia (15 437 uurijat) ja kodu-uurimine (13 238 uurijat). Kodumaiste uurijate kõrval on enim välismaised kasutajaid Venemaalt, Soomest, Rootsist, Saksamaalt ja Ameerika Ühendriikidest.

VAU kaudu esitati 65 621 tellimust, sh on uurijad tellinud 48 143 säilikut. Koopiatellimuste (5155) puhul kasvab jätkuvalt digikoopiate osakaal ja valdavalt eelistatakse koopiate allalaadimist ftp-serveri kaudu. Kui veebis digipilte lappavad kasutajad on end valdavalt identifitseerinud suguvõsa- või koduloouurijatena, siis tellimuste esitajate näol on ülekaalukalt tegemist teadustöö tegijatega (kokku 31 807 tellimust). Ülejäänud külastuste puhul on suures osas tegemist projekteerijate, arhitektide ja hoonete ning kinnisvara vastu huvi tundvate uurijatega. Väärrib väljatoomist, et elavnenud on meediakanalite (ERR, Eesti Ekspress, Õhtuleht jt) huvi meie fotomaterjali vastu. Nagu varasematelgi aastatel, huvituvad kasutajad projektasutuste ja hooneregistri toimikutes sisalduvatest plaanidest ja projektidest. Aktiivselt tellitakse ka pärimis- ja kohtutoimikuid, kolhooside arhivaale, Eesti Vabariigi sõjaeelse perioodi riigiasutuste ning Tartu Ülikooli toimikuid, samuti okupatsiooniaegsete repressiivasutuste materjale.

Juurdepäasutaotlusi menetleti 1760 korral, juurdepäasust keelduti 139 korral. Kõige enam esitati taotlusi hooneregistritoimikutele, arvukalt sooviti ligipääsu ka pärimistoimikutele. Aasta jooksul vastati 228 kliendiabi kirjale, küsimused puudutasid peamiselt Saagat, koopiateenuseid, tehnilisi apsakaid, fotode infosüsteemi, arhiivimaterjalide sisu, probleeme kasutajakontoga ja digiteeritud kaarte. Lingimärkmiku võimalust kasutas 362 uurijat, kes löid aasta jooksul 11 919 uut linki ja 1553 kollektiooni.

Kuivõrd tellimuste esitamine on kasutajatele lihtne, kasvab distantstellimuste arv, mis omakorda suurendab täiendava suhtlemise vajadust tellimuste üksikasjade täpsustamiseks. Uuendusena teostati failide lisamise võimalus päringute esitamise juurde. Samuti lisati VAU-sse võimalus tasuta tellimuste eest krediitkaardimaksega, aastaga kasvas ka veebipoe käive.

Arhivaalide kauglaenutusteenuse sihtkohtadeks olid lisaks Tallinna Madara ja Tartu J. Liivi uurimissaalidele jätkuvalt Pärnu ja Viljandi muuseumid. Uurijad kasutavad teenust agaralt, seda ilmestab ka laenutatud säilikute arv 2936 (2103. aastal 2652).

Programmi „Teeme riigi teenused maailma parimaks!” raames viidi soovitusindeksi meetodil läbi kaks kliendiküsitlust. Nende tulemusel oli soovitusindeks väga kõrge kauglaenutuse puhul (94%) ning digitaalsete koopiate tellimise ja kättesaamise küsimuses (76%). Küsitluste tagasiside analüüsi järel parandati ja täiendati mitmeid VAU abitekste ja muudeti automaatteavitusi. Samuti valmis selle ajel uus ülerahvusarhiiviline uurimissaali eeskiri.

5.2. Saaga, AIS, Fotis ja muud andmebaasid

Viimastel aastatel välja kujunenud [Saaga](#) kasutusnäidud kinnistusid. Põhilised arvnäitajad – külastusi aastas 1 027 125 ja päevas keskmiselt 2814 – on küll kümnendiku võrra langenud, kuid need on jätkuvalt kõrged. 30% kõigist Saaga külastajatest olid korduvkasutajad. Ühe külastuse keskmine pikkus oli 13 minutit ja ühe külastuse vältel vaadati keskmiselt 20 lehekülge. Kodumaiste külastajate (930 910 külastust) kõrval otsiti Saaga abil teavet enim Soomest (22 607), Rootsist (15 549), Saksamaalt (15 154) ja Venemaalt (11 823).

Jätkuvalt saabus valdav enamik külastustest (73%) Saagasse otseteed, st veebiaadressi- või lemmikuteribalt. 115 113 külastust tehti otsingumootorite vahendusel, 97 334 külastust sotsiaalmeedia kaudu ja 61 979 külastust teistel veebilehtedel leiduvate linkide abil. Jätkuvalt oli võimsal kohal Geni portaalist lähtuv liiklus – sealtkaudu saabus 95 871 külastust. Järgnesid AIS-i (9489), Eesti Genealoogia Seltsi (9336) ja perekonnaloo foorumi (8394) Saagale osundavate linkide kasutamine.

Seoses I maailmasõja juubelit tähistava ühisloome algatusega täiendati digiteerimisnimekirju suuremalt jaolt ilmasõja perioodiga kattuvate rüütelkondade, linnavalitsuste, talurahvaasjade komissaride, heategevuslike organisatsioonide, sõjakahjude hindamise komiteede, tootlustuskomiteede ning kubermangu- ja maakonna väeteenistuskomisjonide arhiiviainesega.

Jätkusid ettevalmistustööd AIS 2.0 rakendamiseks. 2013. aastal välja töötatud ainese märksõnastik seoti võimalikus ulatuses fotode, filmide ja kaartide infosüsteemist ning plakatite andmebaasist üle võetud märksõnadega, samuti AIS-i kirjeldusüksuste nimetuste põhjal tekitatud aineseliikidega. Vanade märksõnastike sidumine uuega oli vajalik, sest esimestel märksõnastikel olid reaalsed seosed AIS-i kirjeldusüksustega. Neist märksõnastikest eraldati kohad, isikud ja asutused, mis seotakse AIS 2.0 versioonis teiste ontoloogiatega. Lõpptulemuseks saadi 1912-realine märksõnastik, mis on osaliselt seotud reaalsete kirjeldusüksustega.

Arhiivikirjelduste täpsustamise ja andmete kontrolli osas parandati või loodi arhiiviskeeme ja täiendati kirjeldusi 445 fondil riigiarhiivis (sh EKP Keskkomitee, ELKNÜ Keskkomitee ja perioodist 1940–1941 pärinevale 70 kohtusüsteemi arhiivile). Samuti ühtlustati 59 vallavalitsuse arhiivide arhiiviskeemid ja kontrolliti säilikuid väljasõidutoimikute kollektsoonist. Ajalooarhiivis oli põhirõhk ühisloome kampaaniasse hõlmatud säilikute ning Petseri linnavalitsuse säilikute pealkirjade täiendamisel ja parandamisel. Töö jätkus Eestimaa rootsiaegse kindralkuberneri fondis asuvatele supliikidele pealkirjade koostamisega, neid on kokku 9661.

[Kaartide infosüsteemis](#) kirjeldatud kaartide koguarv on 2014. aasta lõpus ca 121 000, neist ca 38 000 on kättesaadavad ka veebikujutisena. Ajalooarhiivis jõuti lõpule Viljandi maakonna kinnisvarade hindamise komitee 600 taluplaani sisestamisega, lisaks kirjeldati seni kirjelduseta digikujutisi või seoti neid olemasolevate kirjeldustega. Praktikandid jätkasid Liivimaa maakrediidiseltsi fondi ligi 550 talukaardi kirjeldamist. Riigiarhiivis kirjeldatud 3564 kaardist pärineb enamuse Põllutöoministeriumi Katastri ja Maakorralduse osakonna fondist. Jätkus kirjade kvaliteedikontroll, mille käigus parandati ja täiendati andmebaasis 18 995 kirjet. Seoses varasemate digiteerimisprojektidega kirjeldati kaarte järgmistest fondidest: Vabadussõja Ajaloo Komitee töökomisjon, Karl Robert Pusta, Sõjaveteranide Sõprusühing Rootsist, Eesti Vabariigi Ministrite Nõukogu, Riiklik Aktsiaselts Eesti Projekt, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Esimehe Kantselei ja Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee kollektsoonid.

[Fotises](#) kirjeldatud fotode koguarv oli 2014. aasta lõpus ca 600 000, neist umbes 500 000 on kättesaadavad veebis. Aasta jooksul lisandusid andmebaasi ca 25 000 foto kirjeldused, neist enamus filmiarhiivi kogudest, sh 8436 klaasnegatiivi aastatel 2005–2009 arvele võetud Jaan Rieti kogust. Fotode kirjeldamine toimus riigiarhiivis paralleelselt digiteerimis- ja korrastustegevusega, suuremad lisandused tehti partei- ja julgeolekuasutuste fondidest ning perekond Maydelli fotokogust, ühtlasi lõppes teatrite fondidesse kuuluvate fotode kirjeldamine. Ajalooarhiivi suurim lisandus tuli seoses looduskaitseühingu Kotkas arhiivi üleandmisega, samuti lõppes korporatsioonide Estonia ja Livonia fotode kirjeldamine.

Aasta jooksul tehti täiendusi järgmistesse andmebaasidesse: pitseriite andmebaasi lisandusid 220 pitseri kirjeldused, kinnistute andmebaasi jätkati mõisatega seotud tehingute sisestamist Paide-Rakvere kinnistusameti ringkonnast ja Eestimaa Vastastikuse Tulekindlustuse Seltsi kaudu kindlustatud kinnisvara andmebaasi täiendati 1500 tulekindlustuspoliisi andmetega. Filmiarhiivi infosüsteemi FIS helisalvestiste alajaotuses käivitati kasutuskooptate kuulamise võimalus kuulamisliidese toel, lisati 120 helidokumendi kirjeldused ja 306 uue filmi annotatsioonid.

5.3. Arhiivipäringud

Kodanike ja asutuste poolt esitatud arhiivipäringute arv 6215 on võrreldes eelmise kahe aastaga langenud (2013. aastal 8372 ja 2012. aastal 10 086). See on tingitud tööstaaži puudutavate päringute arvu vähenemisest seoses muutusega kahe asutuse vahelises töökorralduses. Rahvusarhiiv lõpetas aasta teisest kvartalist Sotsiaalkindlustusametist saabunud tööstaaži tõendamist puudutavate päringute edastamise teistele asutustele neil juhtudel, kui arhiiviteabe aluseks olevad arhivaalid ei asu Rahvusarhiivis. Ühtlasi juhendati Sotsiaalkindlustusameti kolleege arhiiviregistri personalidokumentide andmebaasi kasutusel, mis samuti vähendas arhiivi vahendustöö vajadust.

Eelnimetatud muudatuse tulemusel kahanes tööstaaži puudutavate küsimuste arv, ent võrreldes arhiivi saabunud teiste päringutega moodustasid jätkuvalt tööstaaži tõendamise avaldused suurima hulga – 49%. Sellele järgnesid omandiõiguslikud (22%), biograafilised (15%) ja vabal teemal esitatud taotlused (8%). Vähemal määral esitati päringuid kodakondsuse tõendamiseks (3,6%) ning sõjavangilaagrite (1,6%) ja filmiainese teemal (0,8%).

5.4. Arhiivipedagoogika

Traditsiooniliselt pakkus Rahvusarhiiv praktika läbimise võimalust nii kõrg- kui kutsekoolide õpilastele. Lisaks üliõpilaste arhiivipraktikale käis ajalooarhiivis arhivaaride tööga tutvumas neli gümnasisti töövarjuna. Arhiivielu salapära avati ka laste linnalaagri „Kirju-mirju Eesti” raames korraldatud arhiivipäevadel ja pärimuskultuuri giidikoolis, mõlemad ettevõtmised toimusid koostöös Eesti Rahva Muuseumi ja Muinsuskaitseametiga. MTÜ Baltic Heritage Network eestvedamisel korraldatud suvekooli raames tutvustati arhiivinduse põhimõtteid, kogumist ja kogude korrastamist riigiarhiivis ja filmiarhiivis. Samuti korraldati kahepäevane arhiivipraktika Karjala Eesti Seltsile liikmetele.

Rahvusarhiivi üksustes viidi läbi 112 ekskursiooni, peamiselt kooliõpilastele, kutsekoolide infohaldamise erialade ja kõrgkoolide tudengitele, aga ka näiteks Muusikaakadeemia, Muinsuskaitseameti, Patendiameti ja Eesti Teadusagentuuri esindajale. Lisaks toimus rida arhiivitutvustusi külalistele Lätist, Moldovast, Rootsist, Soomest, Saksamaalt ja Suurbritanniast.

5.5. Ühismeedia ja avalikud sündmused

2014. aasta märtsis alustanud Rahvusarhiivi [ajaveebis](#) ilmus aasta jooksul 42 postitust, seda vaadati ligi 12 000 korda. Ajaveebis tutvustati aasta jooksul arhivaaride leitud huvitavaid materjale, värskelt kirjeldatud arhiive, konservaatorite tegemisi, virtuaalnäituseid, ühisloomet, Rahvusarhiivi andmebaase ning ETV saates Ajavaod kasutatud arhiivimaterjale. Loetumad postitused olid: [Inimrööv Eesti-Vene piiril 1931. aasta detsembris](#) (560 vaatamist), [Veebinäitus Balti pagulaslaagritest Saksamaal](#) (470 vaatamist) ja [Ajavaod. Lille kohvik Tartus](#) (420 vaatamist). Eraldi mainimist vääriavad ajalehe Uus Ilm kollektsioonist pärinevate fotode tutvustuse jõudmine Vikipeedia artiklisse ja näljahäda Läänemaal tutvustava postituse refereering ajalehes Lääne Elu. Enamik ajaveebi vaatamisi pärines Eestist (ca 11 000), järgnesid Ameerika Ühendriigid, Kanada ja Rootsi.

2014. aastal koondati kolm erinevat [Facebooki](#) kontot (rahvusarhiiv, riigiarhiiv ja ajalooarhiiv) ühe Rahvusarhiivi konto alla. Detsembri seisuga oli Rahvusarhiivi kontol 1098 jälgijat (aasta alguses oli jälgijaid 580). [Facebooki](#) kaudu jagati aasta jooksul infot Rahvusarhiivi olulisemate saavutuste ja arhiivis toimunu kohta, postituste raskuskese oli aga päevakajaliste sündmuste ja tähtpäevadega kaasnevate arhivaalide ning huvitavamate juhuleidude tutvustamisel.

2014. aasta märtsis alustanud [Twitteri](#) kontot kasutati peamiselt lisakanalina Rahvusarhiivi kodulehe-uudistele ja huvitavamatele [Facebooki](#) ning [Flickr](#)i postitustele linkimiseks. Kokku tehti [Twitteri](#) kontole 64 säutsu.

2014. aasta jaanuaris alustanud [Youtube](#)'i kanalile lisandus aasta jooksul 44 videot, millel oli ligikaudu 9000 vaatajat. Populaarsemad videod olid „Karujaht Pärnumaal” (1819 vaatamist), 1939. aastal valminud vaatefilm „Tallinn enne ja nüüd” (754 vaatamist) ja Johannes Pääsukese 1913. aasta film „Ajaloolised mälestused Eestimaa minevikust” (569 vaatamist).

2013. aasta juuni lõpus liitus Rahvusarhiiv esimesena Eestis pildijagamiskeskonna [Flickr](#) alamlehega [Flickr Commons](#), mis on mõeldud mäluasutuste kogudes leiduvate ajalooliste piltide laiemaks tutvustamiseks ning fotode kohta leiduva teabe rikastamise võimaldamiseks. [Flickr](#)i kontole lisandus aasta jooksul 6 albumit ja 150 fotot. Statistika järgi vaadatakse iga uut fotot esimese kolme kuu jooksul umbes 700 korda. Varasemaid kogusid vaadatakse jätkuvalt, kõige esimesi 2013. aastal lisatud fotosid vaadatakse seni umbes 50 korda kuus. [Flickr](#)i album tudengite rebaseteatrist jõudis populaarsesse pildiblogisse [Retronaut](#) ja fotoalbum „Raudtee” on kaasatud Stanfordi Ülikooli fotoprojekti „Living with the Railroads”. Projekti eesmärk on uurida raudteede mõju ja arengut 19. sajandil ning koguda vastavat infot. Fotod on vaadeldavad keskkonnas [Historypin](#), mis võimaldab vanu pilte ja nendega kaasas käivaid lugusid kaardi peal teistega jagada.

Eesti Kunstimuuseumi ja Rahvusarhiivi koostöönäituse „Eveline von Maydell. Mustvalge maailm” ning arhiivis asuvate Eveline von Maydelli käärilõigete tutvustamiseks valmis kevadtalvel temaatiline veebileht aadressil www.ra.ee/eveline.

Kevadise muuseumiööga samaaegselt toimival arhiiviööl kujunesid rahvarohketeks kaks rattaretke Tallinnas ülesvõetud filmide võttepaikadesse. Filmiarhiivi hoones Ristiküla tänaval toimus kuus ekskursiooni ligi 200 külastajatele, saadi osa näitusest „Õös on tähti”, viidi läbi viktoriin eesti filmimuusika teemal ja töötas lastetuba, kus õpetati meisterdama filmilindist esemeid.

Silmapaistva kultuuriloolise sündmusena toimus kaasaegse helikujunduse konkurss Eesti esimesele mängufilmile „Karujaht Pärnumaal”. Konkursile laekus 11 heliteost, võitjaks osutus helilooja Taavi Kerikmäe, ergutusauhinna pälvis Are Jaama, ära märgiti ka Ardo Ran Varrese võistlustöö.

Koostöös Eesti filmipärandiga tegelevate asutustega korraldas filmiarhiiv juunis rahvusvahelise filmiajaloo konverentsi „Emerging Screen Sites/Sights: Cinema Culture around the Baltic Sea 1895–1920”. Iga aasta 27. oktoobril tähistatava audiovisuaalpärandi päeva raames käsitleti filmipärandi digiteerimist ja taaskasutust seminaril Tallinna Kunstihoones ning näidati Tallinna teemalist filmiprogrammi Vabaduse väljaku ekraanil.

Tartus viidi läbi traditsiooniline 16. mai tähistamine näituse avamise ja loenguga, mis olid pühendatud 1889. aasta justiitsreformile. Oktoobris toimus Rahvusarhiivi tudengipremia ettekandepäev, mille käigus anti preemia Tartu Ülikooli arheoloogiatudeng Timo Sillale bakalaureusetöö „Kinnismuistised Rootsi maamõõtja Axel Holmi katastriplaanidel” eest.

Arhiivikasutajaile suunatud Eesti, Läti ja Venemaa koostööprojekt „[Piiriülene E-arhiiv](#)” jõudis lõpule 2014. aasta juunis Riias peetud konverentsiga. Ühtekokku digiteeriti 3357 säilikut Tartu keiserliku ülikooli tudengite ja õppejõudude andmetega, saades enam kui 100 000 digikujutist. Neile lisandus pea 80 000 kujutist kirikuraamatutest ja elanike nimekirjadest. Läti ja Vene arhiivide koostatud kirjeldused viidi vastavusse kirjeldusmudeliga ja tõlgiti eesti keelde. Eesti arhiivihuvilisele on projekti tulemusel kättesaadavad osa luteri ja õigeusu kirikuraamatuid Peterburi arhiividest, samuti Peterburi ja Riia kõrgkoolides õppinud eestlaste toimikud. Kirjeldused ja portaali kasutajaliides on eesti, läti, vene ja inglise keeles.

Rahvusarhiivi kolm erinevat Esimese maailmasõja teemalist näitust, ühisloome algatus „Eestlased Esimeses maailmasõjas” ning arhiivis ja teistes mäluasutuses leiduvad Esimest maailmasõda puudutavad materjalid koondati leheküljele www.ilmasõda.ee. Ühisloomes kaasalöömise võimalus kuulutati välja 29. novembri üritusel „100 aastat ilmasõjast”. Ühisloome esimeses etapis saavad vabatahtlikud sisestada andmeid kutsealuste ja väkkevõetute nimekirjadest aastatest 1914–1917, selliseid säilikuid on kõigi maakondade peale kokku 186. Esimese ilmasõja ühisloome võimalusi tutvustati õpitubades Tartus ja Tallinnas, kuu ajaga on 38 vabatahtlikku sisestanud 5051 isiku andmed 57 säilikust, veebilehte on seni külastatud 1849 korda.

Olulisemate meediakajastustena saab esile tuua järgmist:

- Rahvusarhiivi filmiarhiivi jalgrattaretk – Aktuaalne Kaamera 17. mail,
- Tummfilmi Karujaht Pärnumaal parimate helinduste tutvustus – otseülekanne ERR-i kultuuriportaalis, Aktuaalne Kaamera 30. septembril,
- Rahvusarhiivi uus peahoone Noora – Kuku raadio 9. oktoobril,
- Filmipärandi päev – Aktuaalne Kaamera, Ringvaade ja Klassikaraadio 27. oktoobril,
- Ühisloome algatus „Eestlased Esimeses maailmasõjas” – Aktuaalne Kaamera 29. novembril, Vikerraadio hommikuprogramm 6. detsembril.

6. Digitaalarhiivindus

6.1. Tarkvaraarendus

Viimaste aastate hooga tarkvaraarenduse tulemusel on valminud ja kasutusele võetud mitmeid digitaalarhiivi rakendusi ja veebi juurdepääsu keskkondi. 2014. aastal keskenduti eelkõige olemasolevate süsteemide täiustamisele, juurutamisele ja töö tõhustamisele.

Järjepidevalt täiendati virtuaalse arhiivi uurimissaali VAU rakendust. Digitaalse ainese vastuvõtu ja säilitamise jaoks mõeldud Preservica (endise nimega Tessella SDB) tarkvara nõudis pidevat töövoogude seadistamist. Väiksemaid uuendusi tehti universaalsele arhiveerimismoodulile (UAM). Valmistuti uue arhiivi infosüsteemi rakendamiseks. Valmis avaandmete ja ühisloome rakendus „Avatud arhiivi” projekti raames, mille juurutamine jääb 2015. aastasse. Spetsiaalrakendusena loodi ühisloome veeb projektile „Eestlased Esimeses maailmasõjas”.

6.2. Digitaallainese säilitamine

Aasta jooksul võeti UAMi abil digitaalarhiivi vastu digitaalseid dokumente kahel korral: SA Avatud Eesti Fondi üleandmise raames 11 faili ja Riigikantselei dokumentide üleandmisel 349 faili.

Digitaalselt säilitatav aines on Saagas, Fotises, FIS-is ja väiksemates rakendustes kättesaadavad ja sinna veel mitte jõudnud digiteeritud Rahvusarhiivi säilikud. Detsembri alguse seisuga olid veebi kaudu jälgitavad ligi 13,4 miljonit kaadrit Saagas, ca 500 000 fotot Fotises, 1466 nimetust (318,6 tundi) filme ja 369 nimetust (264,6 tundi) helisid FIS-is ning ca 38 000 kaarti kaartide infosüsteemis. Kokku on kettamassiivides ja lintidel tagatiskoopiatena säilitamisel digiteeritud faile 428 terabaiti. Digitaalselt sündinud faile on säilitamisel 6 gigabaiti.

6.3. Koostöö

Rahvusarhiiv osaleb riigi infosüsteemi haldussüsteemis RIHA riiklike infosüsteemide asutamiseks, andmekoosseisu muutmiseks ja lõpetamiseks kooskõlastuste andmises. Teised kooskõlastavad asutused on Andmekaitse Inspeksioon, Statistikaamet ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. 2014. aastal anti hinnang infosüsteemidele 117 korral, neist kuus esitati lõpetamise registreerimiseks. Infosüsteemide asutamist kooskõlastati 45 korral, neist 33 infosüsteemi läbisid kooskõlastusringi positiivselt.

Lõpusirgele jõudis osalemine kolmeaastases projektis APEx (*Archives Portal Europe network of eXcellence*), kus sisulised tegevused lõppevad 2015. aasta veebruaris. Projekti eesmärk on [Euroopa arhiiviportaali](#) arendamine ja Euroopa arhiivide arhiivikirjeldustega täitmine. Projekt on rahastatud Euroopa Komisjoni ICT-PSP programmist, selles osaleb ligi 30 Euroopa rahvusarhiivi, projekti juhtpartner on Hollandi Rahvusarhiiv. Eesti Rahvusarhiiv juhib projektis töopaketti „Veeb 2.0 ja kasutatavus”, mille peamised tegevused 2014. aastal olid:

- automaatse nimetuvastuse tööriistadest ja püsiidentifikaatorite ning linkandmete kesksest rakendamise ülevaate koostamine,
- loodava tarkvara testimise juhtimine,
- arhiiviportaali kasutusmugavuse uuringu läbiviimine.

Lõppes Eesti-Rootsi-Islandi arhiivide ühisprojekt YEAH (*You! Enhance Access to History*), mis tegeles avaandmete ja ühisloome põhimõtete rakendamisega arhiivinduses. Koostöös Rahvusraamatukoguga loodi YEAH-i pilootrakendus avaandmete kasutamise võimaluste demonstreerimiseks: www.ra.ee/apps/yeah.

Tegevust alustati uues europrojektis E-ARK (*European Archival Records and Knowledge Preservation*), mille tööd algasid 1. veebruaril 2014 ja kestavad kolm aastat. Projekti finantseeritakse Euroopa Komisjoni CIP-ICT-PSP programmist. Projekti eesmärk on üle-euroopalise digitaaldokumentide ja andmebaaside arhiveerimise metodoloogia ja lahenduse väljatöötamine, testimine ning kasutuselevõtt rahvusarhiivide, teadusasutuste ja tarkvarafirmade koostöös. Projektis osaleb 16 partnerasutust Euroopa rahvusarhiivide, ülikoolide ja ettevõtete seast. Rahvusarhiivi roll on projekti terviklik tehniline koordineerimine ja tööpaketi „Arhivaalide arhiivi üleandmine” juhtimine. Viimase käigus viidi läbi parimate praktikate uuring ja valmistati ette ühtse SIP-i vormingu ja andmete ekspordi nõuete loomist.

Välisministeerium otsustas rahastada Eesti Rahvusarhiivi ja Moldova Riigiarhiivi koostöös valminud taotluse „Digiteerimisstrateegia koostamine Moldova Riigiarhiivile” elluviimist. Projekti üldine eesmärk on aidata Moldova arhiivindusel teha esimesi samme tehnoloogiliselt ja sisuliselt tänapäevaseks muutumise teel. Projektis osalevad ka AS Andmevara ja Moldova e-valitsemise keskus. 2014. aasta oktoobri algul külastasid Eestit kümme Moldova arhiivide töötajat ja vastuvisiidil Chişinăus käis neli Rahvusarhiivi töötajat. Tegevus jätkub 2015. aastal, mil Moldova kolleegidele koostatakse digiteerimisega alustamise soovitusel ja antakse üle skaneerimise riistvara.

7. Teadus- ja publitseerimistöö

Rahvusarhiivi 2014. aasta teadus- ja publitseerimistegevus toimus väljakujunenud suundades. Olulisematest publikatsioonidest ilmusid artiklite ja dokumentide kogumik Eesti iseseisvusmanifestist, teedrajav allikapublikatsioon metsavendadest, oluline monograafia talude päriseksostmisest ning Otto Tiefi elulugu. Esiletõstmist vääriwad ka Eesti Ajalooarhiivi toimetiste valgustusajastule ja Esimesele maailmasõjale pühendatud teemanumbrid.

2014. aastal ilmusid järgmised Rahvusarhiivi publikatsioonid:

1. Iseseisvusmanifest. Artikleid, dokumente ja mälestusi. Koostanud Tõnu Tannberg ja Ago Pajur. Tartu: Rahvusarhiiv
2. Mati Laur, Kersti Lust, Priit Pirsko, Ülle Tarkiainen. Talude päriseksostmine Pärnumaa andmestiku põhjal. Tartu: Rahvusarhiiv (SCRIPTA ARCHIVI HISTORICI ESTONIAE)
3. Indrek Paavle. Õiguse ja omariikluse eest. Otto Tief. Tartu: Rahvusarhiiv
4. Eesti Ajalooarhiivi toimetised 21 (28). Balti kirjasõna ja kultuurielu valgustusajastu peeglis. Koostanud Katre Kaju. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv
5. Eesti Ajalooarhiivi toimetised 22 (29). Esimene maailmasõda ja Eesti. Koostanud Tõnu Tannberg. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv
6. Eesti metsavennad 1944–1957. Dokumentide kogumik. Koostanud Tiit Noormets. Tartu: Rahvusarhiiv (Ad Fontes 18)
7. Jaak Valge. Punased. I. Tallinn: Tallinna Ülikooli Eesti Demograafia instituut, Rahvusarhiiv
8. Ajalookultuuri ajakiri „Tuna” (4 numbrit)
9. Laulev Rahvas. 1947. DVD. Tallinn: Filmiarhiiv
10. Tallinn enne ja nüüd. II. 1945–1961. DVD. Tallinn: Filmiarhiiv

Trükiks on ette valmistatud allikapublikatsioonid eestlastest Esimeses maailmasõjas (kirjad, päevikud, mälestused) ning näljahädadest 19. sajandil.

2014. aastal teostati Rahvusarhiivi egiidi all ühte Eesti Teadusagentuuri granti: „Parteiline nomenklatuurisüsteem Eesti NSV-s: väljakujunemine, funktsioneerimine ja toimemehhanismid ühiskonnas” (2012–2015, põhiasutus Tartu Ülikool, grandihoidja Tõnu Tannberg). Paljud Rahvusarhiivi töötajad on esinenud ettekannetega teaduskonverentsidel ja seminaridel.

2014. aastal jätkus ka edukas koostöö Eesti Mälu Instituudiga, selle raames avaldati ajakirja „Tuna” veergudel Eesti Mälu Instituudi kaastöölise uurimusi lähiajaloost. Rahvusarhiiv osales traditsiooniliselt parima eestikeelse ajalooaamatu väljaandmisel, auhindade pidulik üleandmine toimus J. Liivi tänava arhiivihoones Tartus.

8. Organisatsiooniline areng

Rahvusarhiiv on valitsusasutus, mis tegutses kolmandat aastat Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalas. Rahvusarhiivis on struktuuriüksustena neli arhiivi ja kaks bürood.

2014. aastat sisustas suuresti ettevalmistuste käivitamine Rahvusarhiivi uue peahoone rajamisega seonduvateks töödeks. Kõige olulisemana saab välja tuua Noora ehitusprojekti valmimise. Rahvusarhiivi parimatest asjatundjatest moodustatud töörühm osales aktiivselt hoone põhiprojekti lihvimises. Kokku on protokollitud 45 koosolekut, lisaks töökoosolekud otse spetsialistide ja Rahvusarhiivi töötajate osavõtul. Arhiivihoonet põhiprojekt valmis oktoobriks. 06.10.2014 kuulutas Riigi Kinnisvara AS välja rahvusvahelise riigihanke Noora ehitustööde tegija leidmiseks. Huvi hankel osalemiseks oli suur, 17.11.2014 esitasid oma pakkumused 10 ehitusfirmat. 28.11.2014 tunnistas RKAS-i juhatus oma otsusega edukaks pakkujaks YIT Ehitus AS-i esitatud pakkumuse summas 9 240 000 eurot. 18.12.2014 sõlmisid RKAS ja YIT Ehitus AS ehitustööde teostamise lepingu, mille kohaselt alustatakse ehitustöödega jaanuaris 2015 ja arhiivihoonet valmib 2016. aasta kevadel. 6-korruselise hoone üldpind on 10 708 m², sellest hoidlapind 5800 m² – kokku mahutab Noora niisiis ca 43 000 riulikilomeetrit arhivaale.

Rööbiti jätkusid ettevalmistustööd arhivaalide ümberpaigutamiseks vajalike eeltööde laimatuks teostamiseks: arhiivikarpide, ümbriste ja mappide hanked, digiteerimine, arhivaalide ümberpaigutamise logistika ettevalmistamine jne. Rahvusarhiivi eesootav kolimine saab hõlmama nelja Tallinna arhiivimaja, Tartut, Rakvere, Kuressaaret, Haapsalu – kokku paigutatakse ümber 3,5 miljonit arhivaali ehk 40% praegu Rahvusarhiivis hoitavast ainesest.

Igasuguse organisatsiooni edu või ebaedu sõltub inimestest. 31. detsembri 2014 seisuga on Rahvusarhiivi koosseisus 229 teenistukohta, sh 93 ametikohta ja 136 töökohta. Teenistujaid on kokku 221, neist 92 on ametnikud ja 129 töötajat. Koosseisust on täidetud 211,15 kohta. 28 teenistujat töötab osakoormusega. Ametniku vaba ametikoha täitmiseks viidi 2014. aastal läbi üks avalik konkurss ajalooarhiivi kasutusosakonna arhivaari ametikohale (kandideerinute arv 47) ja neli sisekonkurssi seoses ametnike üleviimisega teisele ametikohale. Asutuse siseselt otsustas teisel teenistuskohal töötamise kasuks kaheksa töötajat. Aasta jooksul asus Rahvusarhiivi tööle 11 uut inimest, neist viis tähtajalise lepinguga. Teenistusest lahkus 21 töötajat, neist seitse omal soovil, 12 teenistustähtaja möödumisel ja kaks töökohta koondamise tõttu.

Personali vabatahtliku voolavuse määr (omal soovil lahkunute suhe töötajate koguarvu) on püsinud viimastel aastatel stabiilselt 3–3,5%, mis on hea näitaja asutusele vajaliku kogemusega töötajate hoidmise kontekstis. Samal ajal moodustab koguvoolavus 9,5%, mis peegeldab eesmärgipärast ja jätkuvat töötajate arvu vähenemist. Koosseisumuudatustest tulenevalt jätkub see suund ka järgmisel aastal.

Rahvusarhiivi töötajad täiendasid oma teadmisi ja oskusi nii kodu- kui välismaal kõigis põhilistes arhiivitöoga seotud valdkondades. Jätkuvalt on populaarne töövaldkonnaga seotud organisatsioonide külastamine – kogemusi vahetati Soome Rahvusarhiivis, Tallinna Linnaplaneerimise Ametis, aktsiaseltsis Andmevara, Tartu Linnamuuseumis, Imavere Piimandusmuuseumis ja Narva Kolledžis. Uued töötajad said tööks vajalikke kogemusi kolleegidelt nii Rahvusarhiivi erinevates üksustes kui ka Tallinna Linnaarhiivis ja Rahvusraamatukogus.

Suurepärase tagasiside pälvil Rahvusarhiivi ja Tartu Ülikooli ajaloo- ja arheoloogia instituudiga koostöös pakutav veebipõhine kursus „Dokumendi- ja arhiivihaldus infoajastul”. E-kursuse eesmärk on toetada eelkõige arhivaale üleandvate asutuste ja isikute paremat dokumendi- ja arhiivihalduse võimekust ning seeläbi tagada asutustes tekkiva tõendusväärusliku teabe säilimine. Rahvusarhiivi tippspetsialistide loodud õppematerjalid annavad võimaluse olla kursis valdkonna olulisemate muudatuste, uuenduste ja seisukohtadega, samuti olla teadlikum valdkonna sõlmpunktide ning võimalike probleemi lahendamise viisidega.

Väljakujunenud rahvusvahelise koostöö käigus osaleti Euroopa Liidu riigiarhivaaride ümarlaua töös, Euroopa Komisjoni arhiivigrupi töörühma ja dokumendihalduse ekspertrühma kohtumistel, rahvusvahelise heli- ja audiovisuaalsete arhiivide ühenduse, Balti audiovisuaalsete arhiivide nõukogu ning totalitaarsete režiimide uurimise instituudi ümarlaua töös. Eesti ja Moldova arhiivide arenduskoostööprojekti raames viibisid Rahvusarhiivi kutsel ja Välisministeeriumi finantseerimisel Eestis õppevisiidil kümme kolleegi Moldova Riigiarhiivist ja Moldova e-valitsemise asutusest.

Rahvusarhiivi koordineerimisel tegutsev arhiivikomisjon viis läbi riikliku rahvuskaaslaste programmi väliseesti arhiiviprojektide konkursi. Projektitoetusteks eraldas Haridus- ja Teadusministeerium 150 265 eurot, arhiivikomisjoni otsusel sai toetuse 53 projektitaotlust.

Kodumaiseid toetusi saadi Eesti Kultuurkapitalilt, Välisministeeriumilt, Riigikantseleilt ja Eesti Filmi Sihtasutuselt. Välistoetuste raames teostati 2014. aastal töid rahvusvahelistele projektidele E-ARK, APEx, YEAH ja „Piiriülene e-arhiiv”.

2014. aasta riigieelarves moodustasid Rahvusarhiivi kasutada olnud kindlaksmääratud vahendid ettenähtust ja 2013. aastast ülekantud vahenditest kokku 4 135 408,79 eurot. Majandustegevusest laekus *ca* 230 000 eurot, millest enamuse hõlmasid suurtellijatelt koopiatega müügi saadud tulud.

Priit Pirsko
riigiarhivaar

9. jaanuaril 2015

Rahvusarhiiv arvudes 2014. aastal

Töötajad	221	92 ametnikku ja 129 töötajat
Hooned	10	Tallinnas (4), Tartus (2), Rakveres, Haapsalus, Kuressaares, Valgas
Arhiivihoidlad	15 770 m ²	1200 jooksvat meetrit vaba riulipinda
Säilikud	8 940 743	ca 79 000 riulimeetrit, http://ais.ra.ee
Arhivaalid veebis, digikujutised	13 375 477	www.ra.ee/saaga
Kaardid veebis	37 910	www.ra.ee/kaardid
Fotod veebis	494 716	www.ra.ee/fotis
Filmid veebis	1466	www.filmi.arhiiv.ee/fis
Veebikülastused	1 274 346	ca 3000 külastust ööpäevas
Vaatamised ajaveebis	11 568	42 artiklit, http://blog.ra.ee
Jälgijad <i>Facebookis</i>	1098	www.facebook.com/rahvusarhiiv
Lahendatud päringud	6215	3500 arhiiviteatist, 2715 vastuskirja
Publikatsioonid	13	www.ra.ee/et/publikatsioonid
Näitused	26	www.ra.ee/et/naitused
Eelarve	4 135 408	www.ra.ee